

ПИТАННЯ АНАЛІЗУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ

Поки що практичний досвід аналітичного управління нематеріальними активами ще недостатньо розвинутий і не дозволяє зробити глобальних узагальнень і надійних рекомендацій.

Очевидні й недоліки регулювання обліку нематеріальних активів: підприємству не вигідно показувати у звітності такі майнові права, оскільки це порушує більше питань, ніж відповідей; підприємство не несе відповідальності за неправомірне (з точки зору обліку) використання товарного знаку та інших нематеріальних активів без відповідного відображення у своєму балансі; не визначені поняття, пов'язані з використанням нематеріальних активів та появою нових видів (роялті, інтелектуальний актив і т. ін.).

Інвестиційна природа нематеріальних активів сьогодні стає об'єктом спеціального дослідження. Нематеріальний актив, вкладення в який пов'язане з отриманням доходу, стає інвестиційною власністю. З одного боку, таке вкладення капіталу може розглядатися як інвестиційний ресурс, який бере участь у виробництві чи постачанні товарів або послуг, невиробничій сфері. З іншого боку, — це є фінансовий актив, доходність якого забезпечується участю в корпоративних трансакціях (внесок в статутні капітали підприємств), наданням в оренду, звичайною реалізацією і т. ін.

Особливості вкладень в нематеріальні активи пов'язані зі специфічною природою як самих об'єктів, так і ринковим оборотом останніх. Передусім, інвестиції в нематеріальні активи ніколи не матеріалізовані у конкретному фізичному об'єкті як, наприклад, нерухомість. Крім того, нематеріальні об'єкти знаходяться у невідривній єдності з матеріальними активами, для яких вони створені чи придбані (наприклад, технологія або «ноу-хау» виготовлення напою; патент на винахід має бути втілений в конкретному об'єкті). Тому ефективність більшості вкладень в об'єкти промислової власності має розглядатися з позиції збільшення доходності виробництва або збуту товарів (послуг). По-третє, функціонування нематеріальних активів підлягає постійним вкладенням для підтримки економічних властивостей на рівні ринкових можливостей (реклама продукції, що виробляється під певним товарним знаком) або для захисту від неправомірного використання (недобросовісної конкуренції). В-четвертих, вкладення в нематеріальні активи частіше відносяться до низьколіквідних інвестицій,

що зумовлено довготривалістю очікування повернення коштів від розробок, до того ж потребує їх значних обсягів.

Несформованість ринку нематеріальних активів не дає змоги отримати релевантну інформацію щодо ціни та її динаміки, потребує додаткових витрат на її встановлення і перевірку достовірності (експертизу). Необґрунтованість інвестиційної політики інноваційних підприємств по відношенню до капітальних вкладень у нематеріальні активи призводить до негативних наслідків.

Відношення нематеріальних об'єктів до категорії необоротних активів викликає низку завдань аналізу, традиційних для цього виду активів. Ними є:

1. Аналіз структури і динаміки вкладень в нематеріальні активи:
 - аналіз обсягів і динаміки вкладень коштів в нематеріальні активи (горизонтальний аналіз);
 - аналіз структури (вертикальний аналіз) і стану нематеріальних активів за видами, строками корисного використання та правовій захищеності;
 - трендовий аналіз.
2. Аналіз ефективності використання нематеріальних активів.
3. Аналіз прибутковості вкладень в нематеріальні активи.

Для виконання аналізу нематеріальних активів потрібна їх чітка класифікація. У структурному аналізі необхідно виділити частку інтелектуальної власності, в тому числі по видах, у сукупній сумі нематеріальних активів підприємства, оскільки тільки вона є складовою власних майнових прав і може стати фінансовим активом.

Ефективність використання нематеріальних активів, що відображаються на балансі підприємства, визначається як ресурсовіддача (синонім: коефіцієнт оборотності коштів в активах), що у чисельнику має виручку від реалізації, а у знаменнику — середню за період вартість нематеріальних активів за даними балансу.

Коефіцієнти рентабельності (доходності) — частковий випадок показників ефективності, коли в якості показника ефекту в чисельнику береться прибуток, а в знаменнику — величина ресурсів або витрат (амортизаційних відрахувань). Рентабельність інвестицій у нематеріальні активи характеризується коефіцієнтом ROA (Return on Assets). Зазначимо, що коефіцієнт ROA об'єднує два показники: частку прибутку в 1 грн реалізації (обчислюється як показник рентабельності продажу) та оборот активів (обчислюється за допомогою коефіцієнта оборотності активу).

Аналіз нематеріальних активів потребує диференційованого підходу до оцінки їх економічної ефективності, що спричинено неоднорідністю видів нематеріальних активів, неоднаковим ступе-

нем впливу на здобутки господарської діяльності. Найбільш відомою і поширеною методикою є Методика економічної ефективності, використання в народному господарстві нової техніки, винаходів і раціоналізаторських пропозицій, затверджена постановою від 14.02.77 р. № 48/16/13/3. Ця Методика побудована на принципах порівняння економічної ефективності виробництва до та після введення новачії. В 1992 році Держпатентом України розроблено Тимчасову методику (основні положення) визначення доходу від використання винаходів та раціоналізаторських пропозицій (автори І. І. Дахно, В. А. Жаров). В її основу також покладений принцип визначення збільшення прибутку від використання винаходу, вона має багато переваг у порівнянні з попередньою.

Огляд існуючих методик виявляє, що поза увагою залишилось багато об'єктів нематеріальних активів: права на користування ресурсами природного середовища, користування інформацією про природне середовище, право власності на сорти рослин, бази даних, права на користування привілеями, монопольним положенням на ринку та інші.

І.В. Хмелева

Донецький національний університет

ОЦІНКА ЛІЗИНГУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ОНОВЛЕННЯ АКТИВІВ

В економіці будь-якої країни важливу роль відіграє такий стратегічно необхідний вид фінансування, як інвестування коштів у відтворення основних фондів. Аналіз динаміки капітальних вкладень в Україні свідчить, що в останні роки інвестиційна активність неухильно знижується: за період 1990—2001 рр. загальні обсяги капітальних вкладень знизилися більш ніж на 80 % [1]. У той же час показник зносу основних виробничих фондів зріс і нині на підприємствах низки галузей національної економіки він коливається в межах 70—90 % [1]. З огляду на існуючий дефіцит капітальних вкладень і значний ступінь зносу основних виробничих фондів, в Україні назріла необхідність використання інституту лізингу, який здатний значно пожвавити процес відновлення виробничої бази, забезпечити підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції і створити передумови для економічного зростання.

Однак лізинговий механізм придбання активів не набув в Україні належного розповсюдження. На наш погляд, в першу